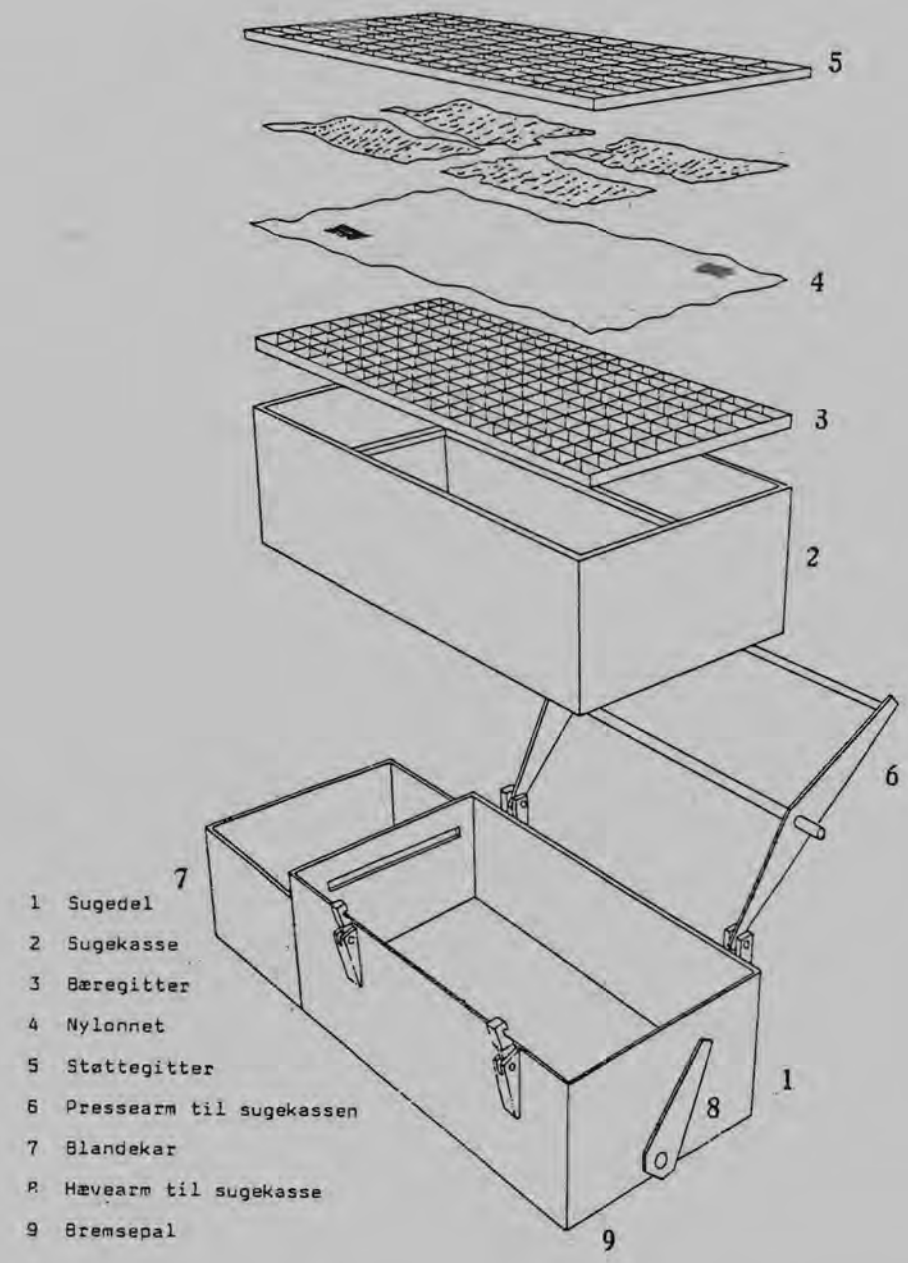
NPH-NYTT 4/88

Papirudfyldningsmaskine

1 Sugedel
2 Sugekasse
3 Bæregitter
4 Nylonnet
5 Støttegitter
6 Pressearm til sugekassen
7 Blandekar
8 Hævearm til sugekasse
9 Bremsepal

MEDLEMSBLAD FÖR FÖRENINGEN NORDISKA PAPPERSHISTORIKER
BULLETIN OF THE ASSOCIATION OF SCANDINAVIAN PAPER HISTORIANS
MITTEILUNGEN VON DEM VEREIN NORDISCHER PAPIERHISTORIKER

NPH-Nytt. Årg 16, 1988, nr 4

Medlemsblad för Föreningen
Nordiska Pappershistoriker
utkommer med fyra nummer
per år.
Ansv. utg. och redaktör:
Jan Olof Rudén
S:t Eriksgatan 130 C
S-113 43 STOCKHOLM
tel 08-33 83 69

ISSN 0348-9531

ÄR DU INTRESSERAD AV HANDGJORT PAPPER?

av hantverkstraditionen, av tillverkningssättet, av redskapen, av pappersmakarna, av brukshistoria och bruksmiljö, av den färdiga produkten och dess användning, av vattenmärken, av datering med hjälp av pappersegenskaper, särskilt vattenmärken, av papperskonservering, av konstnärligt bruk av papper?

BLIV DÅ MEDLEM I NPH!

Du stöder därigenom utgivningen av NPH-Nytt och erhåller varje nummer automatiskt

Årsavgift/prenumerationsavgift 1989 för enskilda medlemmar och hembygdsföreningar SEK 80:-, för institutioner SEK 125:- inbetalas på postgiro 85 60 71 - 6

Omslag: Pappersutfyllningsmaskin konstruerad av Per Laursen

KURT K KARLSSON 1907-1988

NPH:s vice ordförande, Kurt K Karlsson, avled den 28 maj 1988, 80 år gammal. In i det sista var han aktivt verksam inom de många områden han inmutat för sin verksamhet. Ett kraftprov var resan till England i våras för att förbereda kongressen i IPH, den internationella pappershistorikerföreningen, där han tillhörde styrelsen. Medverkan vid en filatelistsammankomst i juni i Finland var inte längre möjlig.

Kurt K blev diplomingenjör i Helsingfors 1931 och tjänstgjorde i ledande befattningar inom den kemiska industrin och pappersindustrin; i Nokia 1933-36, i Björneborgs pappersbruk 1936-47, i Kemi sulfatfabrik 1947-55 och i Telko 1955-72.

Alltsedan NPH stiftades 1968 deltog Kurt K alltid vid medlemsmötena och tillhörde styrelsen sedan 1973. Alltid var han beredd att hålla föredrag eller kåsera på sitt oförlikneliga humoristiska sätt och alltid hade han kameran redo för att föreviga viktiga ögonblick. Det är därför inte ovanligt att hans fotografier återfinns i NPH-Nytt. Vi som var med om NPH:s medlemsmöte i Finland i juni 1979 beundrade Kurt K:s förmåga att ensam planera och genomföra alla arrangemang.

Långt innan 1968 var Kurt K en kännare av Finlands handpappersbruk och vattenmärkena i deras produkter. Hans forskningar på detta område, som sammanfattades i "vattenmärkesbibeln" Finlands handpappersbruk -- deras vattenmärken, ägare och anställda (Forssa 1981) gick långt utöver innehållet i Nikander & Souranders Lumppappersbruken i Fin-

land (Helsingfors 1955). Själv har Kurt K i många artiklar i NPH-Nytt beskrivit sina fynd, t ex av Tomasböles vattenmärken, från Finlands första pappers-kvarn eller av förfalskaren Johan Glas' papperstillverkning -- båda nyupptäckter av Kurt K.

Filatelisten Kurt K, med ett intresse ännu äldre än för filigranologin, kunde medverka till att ett vattenmärke från just Tomaböle gavs ut som frimärke.

Kurt var alltid glad över att få besök i sitt hus på Mikaelsgatan. Då berättade han om de olika projekt ha var mitt uppe i. Det kunde gälla Björneborg under kriget, husets historia på Mikaelsgatan eller hans egen släkts historia. Skrivmaskinen med apotekarbokstäverna kom flitigt i bruk. Något som särskilt låg Kurt K om hjärtat var det svenska språkets fortlevnad och vård i Finland -- ett ämne som ibland gjorde honom nedstämd.

Kurt K kände sitt värde men var trots det anspråkslös. När han 1982 blev offentligt hyllad, då hans bok Finlands handpappersbruk hade publicerats av Finska pappersingenjörsföreningen efter många om och men berättade han det med återhållen stolthet.

Vid NPH:s senaste styrelsesammanträde i oktober saknades Kurt. Styrelsen kallade honom till hedersmedlem, men först efter sammanträdet framkom att det var en postum utmärkelse.
Om du vill hedra Kurt K Karlssons minne kan du göra det genom att donera ett belopp till Gösta Liljedahls fond för pappershistorisk forskning på pg 73 56 61 -1.

Jan Olof Rudén

EDO LOEBER 1902-1988

Bara några veckor före Edos 86-årsdag den 6 november kom sorgebudet om hans bortgång. NPH har förlorat en medlem. NPH-Nytt har förlorat en flitig medarbetare och många av oss en nära vän.

Edo Loeber var "medskyldig" till stiftandet av NPH, eftersom hans polyglotta supplement till Labarres term-lexikon mer eller mindre tvingade fram ett nor-

diskt samarbete för att besvara Edos frågor. Detta samarbete fick en naturlig organisation i just Föreningen Nordiska pappershistoriker. Även senare var Edo "påskyndare" vid utgivandet av "vattenmärkesbiblarna" i Norge-Danmark i serien utgiven av Paper Publication Society.

För dessa uppgifter var Edo eminent kunnig och inspirerande. För oss i Norden var det heller inga svårigheter att kommunicera på "skandinaviska" eftersom Edo under sin yrkesverksamma tid hade haft täta kontakter med Skandinavien som pappersexportör. Det var arbetet med termlexikonet Dictionary and encyclopaedia of paper and paper-making (Amsterdam 1967) som blev startpunkten för Edos grundforskning inom olika delområden av papperstillverkningen. Det stod snart klart för honom att det var nödvändigt att illustrera artiklarna i termlexikonet för att förstå dem. Detta blev början till Edo Loebers bildarkiv på 16.500 teckningar och fotografier, 15.000 vattenmärkesavbildningar osv. Ingen kommersiell firma kunde ta på sig att publicera en sådan materialsamling i bokform. Till all lycka finns den dock tillgänglig på microfiche, utgiven av Inter Documentation Company (se NPH-Nytt 1987:4, 54). Kort före sin död fick Edo uppleva att samlingen förvärvades av det holländska pappershistoriska arkivet i Apeldorn.

Särskilt intresserade sig Edo för pappersformen, det centrala redskapet vid arkbildningen vid handpapperstillverkning. Detta resulterade i standardverket Paper mould and mouldmaker (Amsterdam 1982).

Ur sitt rika vetande berikade Edo NPH-Nytt med uppsatser om särskilda företeelser, främst inom handpapperstillverkningen -- alltid välinitierade och åskådliga. Inget ämne var honom främmande och han ställde alltid upp om han kunde vara till hjälp. Edo lämnar ett stort tomrum efter sig. Du kan hedra hans minne genom att donera en summa till Gösta Liljedahls fond för pappershistorisk forskning, pg 73 56 61 - 1.

Jan Olof Rudén

TIDAHOLMSGRAFIKER STARTAR HANDPAPPERSBRUK

Av Bo Rudin

Grafiska Verkstadsföreningen i Tidaholm, en av Sveriges mest kända grafikskolor, startade ett handpappersbruk under hösten 1988. Papperskurserna inleddes i september i det gamla tvätteri, som tillhört tändsticksfabriken och som ligger ca hundra meter från det hus där grafikskolan håller till.

Papperstillverkning är dock inget nypåkommet för trakten. Redan 1826 fick Bälteberga pappersbruk sina privilegier av Kommerskollegium, men driften kom inte igång förrän 1832, samma år som dess initiativtagare avled (och den första pappersmaskinen kom till Sverige).

På den tiden var papper en lyxvara och förbehållen de rika och råvaran var uteslutande lump, för det mesta av linne. Kampen var hård mellan de olika pappersbruken för att få tag i tillräckligt med lump och Bältebergas situation var inte direkt lysande. 1865 hade bruket 11 arbetare och 4 maskiner och bruket var under lång tid huvudleverantör av papper till Göta Hovrätt. En del av Bältebergas gamla formar och däcklar finns bevarade i Tidaholms museum och en form finns deponerad i Riksarkivet i Stockholm. Bältebergas historia blev ca 60 år. I början av 1890-talet brann bruket och förstördes totalt. Det byggdes aldrig upp igen utan försvann för alltid. Åtskilligt av brukets produktion finns dock bevarad i våra arkiv.

Grafiska Verkstadsföreningen har också ett annat syfte än att lära folk göra papper. Man tänker sig en helt integrerad verksamhet där papperstillverkning och experiment med papper kan föras vidare till den grafiska verksamheten. T ex för att ta reda på hur handgjort papper fungerar tillsammans med marmorlito.

Litteratur om Bälteberga: Barbro Westrin, Bälteberga gård och pappersbruk -- en försvunnen industrimiljö. (Dimbobygden 1982 s 28-43)

PAPPERSKONSERVERING I LÖPANDE BANA

Av Bo Rudin

Alla större bibliotek innehåller skrivet och tryckt material från hela världen och från olika tider. Det innebär en materialsammansättning som är mycket olikartad från fall till fall. Det kan förekomma papyrus, trä, papper och skinn och utöver dessa skriftbärare tillkommer en rad olika typer av bläck, tryckfärger och handkolorerade stick. För att kunna förstå och bedöma den nedbrytning som ägt rum och hela tiden pågår måste man känna till alla de olika framställningsmetoder som använts världen runt.

Nedbrytningen kan vara antingen kemisk eller mekanisk. Den mekaniska nedbrytningen kan bestå av revor och veck som åstadskommits genom slarv vid behandling av materialet medan den kemiska består av en rad osynliga processer som utvecklats under längre eller kortare tid. Fuktighet och solljus spelar därvid en stor roll. Solljuset inverkar blekande och uttorkande på både papper och skinn, medan överdriven fuktighet främjar utvecklingen av alla slags mikroorganismer. Vissa material, t ex tidningspapper bär redan från tillverkningsprocessen med sig en nedbrytande kemi, så att de även under de bästa förvaringsbetingelser blir spröda och bryts sönder.
Försurningen av vår livsmiljö bär också en stor del av ansvaret för den pågående nedbrytningen. Den uppstår genom förbränning av fossila ämnen som kol, olja och gas varvid svavelinnehållet omvandlas till svaveldioxid. En del av svaveldioxiden omvandlas till svavelsyra, som icke blott angriper skinnet i bokbanden utan även påverkar pH-värdet i papper så att det faller långt under pH 7, det neutrala värdet.

Under tidernas lopp har man inom det grafiska området använt många olika metoder och material

för att bevara grundmaterialet papper. Den metod man använde var beroende av den enskilda hantverkarens kunskap och erfarenhet av materialet. De senaste 25 åren har inneburit en stark utveckling inom materialkunskapen, inte minst har kännedomen om de kemiska processerna avsevärt förbättrats.

När det gäller papperskonservering så mäts först surhetsgrade med hjälp av en pH-mätare. Om det finns önskemål om att försöka datera papperet med hjälp av vattenmärke kan detta ske genom att använda s k betafotografering, som med hjälp av kol C14 isotoper kan svärta en röntgenfilm och ge ett negativ av papperets struktur och det avbildade vattenmärket.

Om mikroorganismer angripit papperet är skadan för det mesta synlig för blotta ögat genom missfärgning. Det kan röra sig om vanliga vattenfläckar, eller en svag missfärgning av papperets naturliga färg, eller t o m hela kolonier av röda, svarta och gula organismer.

Skador på papper kan vid en första anblick se helt hopplösa ut att försöka reparera, eftersom de kan vara sammansatta av så många olika faktorer. En bok som kanske har flera hundra år på nacken kan förutom revor och veck också innehålla diverse kvarlåtenskap efter ägaren.

Vanligast är hårstrån, matrester, komihåglappar och krossade spindlar. För att få bort dylika kulturminnesmärken regörs bokens ark i torrt skick efter att de först har lösgjorts från häftningen. Det sker med borste och läskpapper samt kniv för fastgrodd smuts.

Därefter följer våtrengöring. Arken placeras då mellan finmaskiga nylonnät och sänks ned i en blandning av 37-gradigt vatten tillsatt med 1% organisk såpa utan optiska blekmedel. Näten med arken hålls i långsam rörelse. Därigenom tränger lösningen långt in i papperet och löser upp smuts och orenheter som är bundna vid fibrerna. Vattnet skiftar snabbt färg och övergår till brunt, och efter ca 10 minuter är det mörkt och mättat av smuts. Därefter sköljs näten och arken noggrant med rent vatten tills arken inte längre missfärgar vattnet.

Efter det kan arken genomgå en avsyringsprocess. Den mest använda metoden består av två bad.

Det första badet är en kalciumhydroxidlösning Ca(OH)2, eller i dagligt tal, kalkvatten. Det är ett ämne som är starkt basiskt, pH-värdet är ca 14. Efter ungefär 20 minuter i den lösningen har pH-värdet i arken stigit från sur miljö, dvs när det gäller papper, mellan 4 och 6 pH, till basisk, ca 12 pH. Eftersom det är önskvärt att papperets pH håller sig kring neutralt, omkring 7 pH, företar man med hjälp av kalciumkarbonat en sänkning med samtidigt buffertverkan.

Denna behandling stärker papperet märkbart och gör det motståndskraftigt mot den pågående nedbrytningen. Den egentliga rengöringsprocessen är nu klar och arken kan börja repareras. De hål och brister som finns i det rengjorda arket måste ersättas av nytt papper med hjälp av en teknik som mycket påminner om tillverkningen av handgjort papper.

Metoden innebär att man sänker ned ett skadat ark i en fiberlösning som avpassats till att likna det ursprungliga arkets färg. Det kar man använder är uppdelat i ett blandningskar och ett huvudkar, försett med en suglåda. Denna suglåda är på mitten, horisontellt, försedd med ett galler, varpå man placerar ett finmaskigt nylonnät. Det skadade arket placeras på nätet och suglådan trycks med hjälp av en gummipackning i bottnen luft- och vattentätt ned i botten av karet. Därefter spänns den fast med en hållare.

Det tillsatsmaterial som skall ersätta det skadade arkets hål och försvunna delar tillverkas av pappersfibrer av god kvalitet, som t ex bomullslinters eller träcellulosa. Fiberlösningen måste förstås anpassas till det ursprungliga arkets tjocklek, bulk och ytvikt för att uppnå bästa möjliga resultat.

Halvtyget upplöses enkelt med hjälp av en vanlig köksmixer och vatten och lösningen hälls i blandningskaret. En pump för sedan över blandningen till suglådans överdel. Själva utfyllnadsarbetet sätts igång genom att lösgöra den fastspända suglådan. Den därigenom uppkomna tryckskillnaden (hög vattenstånd i suglådan och lägre i huvudkaret) gör att vattnet kan passera genom hålen i arket. Det kan däremot inte fibrerna som fångas upp på nätet och bildar ett skikt av sammanfiltade fibrer.

När vattnet sugits bort, kan nätet med arket försiktigt lyftas över till en torkfilt. En ny filt läggs över arket och nätet och därefter pressar man ur vattnet. Efter några minuter kan de fortfarande fuktiga arken lösgöras från nätet och torkas mellan nya filtar eller lufttorkas.

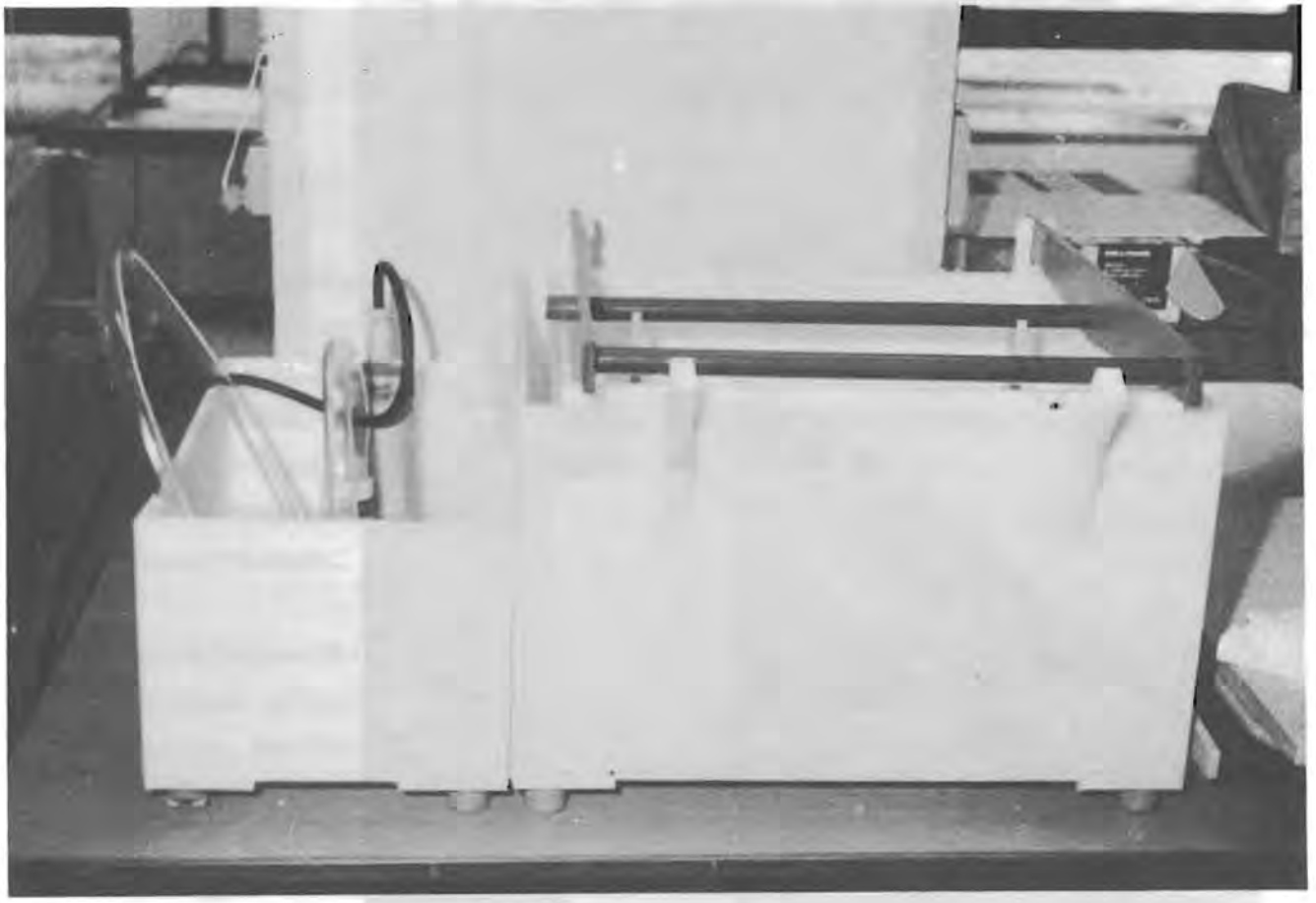
Som redan påpekats är detta en metod som mycket liknar tillverkning av handgjort papper och därmed också är mycket tidskrävande. Tid är en bristvara och ger ofta upphov till svåra prioriteriteringar, ett faktum som ställdes på sin spets vid de svåra översvämningarna i Florens på 1960-talet. De ovärderliga bokskatter som dränktes i avloppsvatten vid floden Arnos översvämning blev en verklig utmaning för konservatorer från hela världen.

En ung konservator från Humlebæk i Danmark vid namn Per Laursen började fundera över möjligheterna att konstruera en utfyllnadsmaskin som kunde arbeta med löpande bana, ungefär som en ordinär pappersmaskin. En sådan konstruktion skulle kunna spara in åtskilligt av den ständiga bristvaran tid.

Åtskilliga försök har gjorts runt om i världen för att åstadkomma en sådan konstruktion men Laursen koncentrerade sig på att försöka lösa problement med den oregelbundna arbetsgången; montering av viran och arbetsobjektet, beräkning av fibermängden, pumpning av fiberslösningen och bortsugning av vattnet. Alla dessa moment tar olika lång tid och det är mycket svårt att åstadkomma en storskalig verksamhet utan att bryta denna arbetsrytm och ändra den till en fortlöpande process.

Sedan 1981 har Per Laursen samarbetat med ingenjör Lars Grønnegaard-Pedersen för att utveckla en maskin som kan klara ovan angivna specifikationer och har sedan dess byggt fyra fungerande modeller. Två finns i Västtyskland, en i Östtyskland samt en Humlebæk.

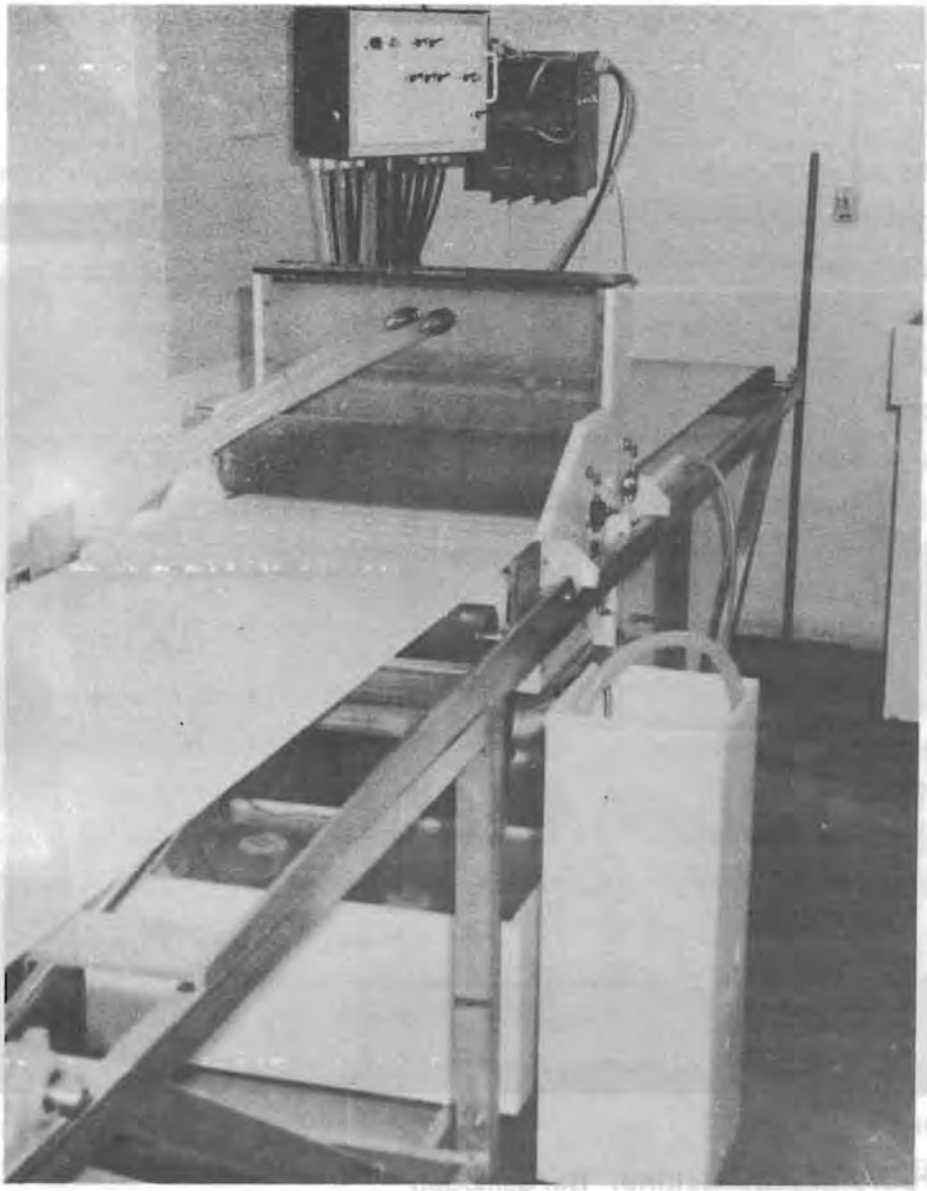
Kraven är många på en sådan utfyllnadsprocess i stor skala: kvaliteten på det färdiga arbetet måste vara förstklassig och det får inte heller finnas risk för nya skador eller förlust av material hos objekten. Maskinen måste dessutom vara enkel och lättskött med små risker för driftstörningar.

Per Laursens papirudfyldningsmaskine. Bordsmodell

Med erfarenheterna från de tre första maskinerna har Laursen och hans kompanjon fått ekonomiskt stöd från "Nordinfo", The Nordic Council for Scientific Information and Research Libraries. Stödet har syftat till att skapå en möjlighet för pappersskonservering i stor skala, för att tillgodose bibliotekens och arkivens behov, baserat på Laursens maskin. Projektet har resulterat i en maskin som motsvarar de ställda kraven och har följande specifikation:

Den är bemannad av två personer och har en största längd av ca 4 m. Den ändlösa viran har en effektiv bredd av 60 cm. Maskinen har ett slutet vattensystem, som innehåller 180 liter. Beräkningen av den nödvändiga fibermängden sker automatiskt under pågående utfyllnadsarbete. Maskinen arbetar med en hastighet av mellan 0,5 m per minut till 3 m per minut. En hastighet av 1,5 m per minut resulterar i 4 färdiga foliosidor i minuten.

Per Laursens och Lars Grønnegaard-Pedersens pappersutfyllningsmaskin med löpande bana

Arken passerar sug- och pressektioner i maskinen och kan tas av bandet direkt för lufttorkning.

För att göra maskinen säkrare och framför allt för att den skall kunna användas i vilket land som helst så drivs den med 24 volt ström.

De båda entusiasternas trägna slit med de tre första maskinerna gav alltså resultat till slut. Från de första trevande försöken med skrotkomponenter - de hade inte råd att köpa nya delar utan fick använda begagnade dammsugare o d - till den perfekt fungerande maskinen tog det alltså fem år. Men nu står maskinen på de ovannämnda platserna och gör rejäla dagsverken.

IPH-KONGRESS I STORBRITANNIA

Av Gunnar Christie Wasberg

Den 19. internasjonale kongress i papirhistorie fant sted i Durham og Hertford fra 4. til 10. september 1988. Programmet var særadeles rikholdig hva foredrag angår, og dessuten ved museums- og industribesøk.

Restaureringsproblemet, nå så skremmende aktuelt, ble viet bred pass. Her fremholdt Ludwig Ritterpusch sammenhengen med pergament-materialet som det er like viktig å ta vare på. Forøvrig behandlet en rekke forelesere, blant disse John Krill, Dard Hunter og Peter Thomas fra USA, nederlenderen Jac. van Houtum, Peter Tschudin fra Sveits og en lang rekke britiske specialister selve papirhistorien fra Orienten til Europa. Albert Elen, Henk Voorns etterfølger i den papirhistoriske avdeling ved Det kongelige bibliotek i Haag, fortalte om denne, kansje fremste samling i verden innen dette felt.

Eva Ziesche fra Berlin redegjorde for de nye muligheter man har til disposisjon for datering av vannmerker ved hjelp av elektron-radiografi.

Et højdepunkt under møtet var utflukten til Fourstones Papermill, der eieren George Mandl, har tatt vare på den antagelig eldste nå eksisterende intakte papirmaskin, i bruk mellom 1860 og 1975. En avstikker til utgravningsfeltet Vindolanda gav anledning til å studere tallrike romerske innskrifter fra garnisonen langs "Hadrians mur".

Universitetet i Durham er kjent for sin samling fra den eldste og eldre litteratur. Ved en mottagelse i Universitetsbiblioteket gav tidligere sjef for denne avdeling, dr. Ian Doyle, en grundlig orientering om hva den inneholdt av enestående skatter. Et annet besøk i Uinversitetsbiblioteket, Newcastle-on-Tyne, viste hvor alvorlig man der tar konserveringsproblemene som overskygger alt annat når det gjelder å bevare vår kulturarv.

Under generalforsamlingen ble dr. Richard Hills, Storbritan-

nia, gjenvalgt som "President". Kurt K Karlsson, Finland, hadde meddelt at han nå trekker seg i egenskap av styremedlem, et verv han i mange år har fylt på en exemplarisk måte. Som nytt styremedlem ble, etter innsendt skriftlig forslag fa Jan Olof Rudén på vegne av NPH, valgt Gunnar Christie Wasberg, Norge.

Kongressen, som var ypperlig organisert av professor Peter Isaac, ble avrundet i Hertford, der den engelske papirindustri tok til i 1488. Femhundreårs-jubileet skulle her behørig kommenteres, og en minneplate over John Tate, den første papirmaker, avdukes. Også denne siste, korteste del av konferesen, bød på insiterende foredrag, museumsbesøk og, slik tilfellet alltid er ved disse kongresser, inspirerende samtaler.

Kongressen bar preg av det faktum at papirhistorien, i alle dens aspekter, blir et stadig viktigere forskningsfelt. Foreløpig teller den internasjonalt et lite antall specialister med avvikende faglig bakgrunn. Arkivarer, bibliotekarer, historikere, kunstnere og teknisk kyndige yter her sine tverrfaglige bidrag.

Neste internasjonale møte er planlagt til Malmedy, Belgia, i 1990.

SKOGSINDUSTRIERNA NYTT NAMN FÖR SCPF

Svenska Cellulosa- och Pappersbruksföreningen heter sedan november Skogsindustrierna.

HUR GICK DET MED INVENTERINGEN AV PAPPERSFORMAR I SVERIGE?
Sammanställning av Jan Olof Rudén

Som svar på enkäten i NPH-Nytt 1988:1 och av andra förfrågningar har hittills nedanstående uppgifter framkommit. Eftersom projektet beräknas ta ytterligare två år är det inte för sent att lämna kompletterande upplysningar.

Pappersformar från nedanstående bruk finns bevarade

Elisabet Berg, Stockholm	1 (1980-tal) i Gävle
Blomsholm, Jönköpings län	1 i Jönköpings läns museum, Jönköping
Bälteberga, Skaraborgs län	1 i Riksarkivet, Stockholm 10 i Tidaholms museum
Fröåsa, Kalmar län	4 (1900-tal) plus 2 (moderna) i Fröåsa handpappersbruk, Virserum
Grycksbo, Kopparbergs län	ej inventerat
Klippan, Kristianstads län	2 (1890-tal) i Klippans bruk 6 (1831-1902) i Sveriges Tekniska Museum, Stockholm
Kvill, Jönköpings län	1 i Jönköpings museum 6 (1900-tal) i Fröåsa handpappersbruk, Virserum
Lessebo, Kronobergs län	2 i Sveriges Tekniska Museum plus ej inventerade i Lessebo
Riksarkivet, Stockholm	ej inventerat
Bo Rudin, Vällingby	1 (1984) tillverkad av Rickard Årlin
Rydö bruk, Småland	1 i Sveriges Tekniska Museum
Röttle, Jönköpings län	1 i Jönköpings läns museum, Jönköping 3 i Sveriges Tekniska Museum plus några ej inventerade i Andrémuseet, Gränna
Skärvete, Jönköpings län	1 i Jönköpings läns museum
Stigbergets stamp och press Stockholm	1 (1984) tillverkad av Rickard Årlin
Strömhult/Strömsholm, Jönköpings län	9 i Jönköpings museum 3 i Sveriges Tekniska Museum

Tumba, Stockholms län	11 (1800-talets mitt och slut) i Sveriges Tekniska Museum 1 (1933) hos Nils G Stenqvist, Hägersten plus ej inventerade i Tumba
Ösjöfors, Östergötlands län	ej inventerade

GERARDY-SAMLINGEN TIL HAAG

Theo Gerardy, Tyskland, som døde i 1986, var en av de betydeligste vannmerke-specialister verden har fostret. Kansje var han den fremste av dem alle. Han var forøvrig lange medlem også av vår forening, NPH.

Under IPH-konferansen i Durham ble det opplyst at Gerardy's samlinger blir overført til den papirhistoriske avdeling ved Det kongelige bibliotek i Haag: Koninklijke Bibliotheek. Adresse: Postbus 90407, NL-2509 s'Gravenhage, der den blir tilgjenglig for fremtidens forskere.

GCW

NPH-11 I DANMARK, 9.-11. JUNI 1989

Medlemmerne indbydes hermed til papirhistorisk konference i Danmark 9.-11. juni 1989. Programmet vil omfatte følgende punkter:

Fredag 9.juni

Mødet åbnes på Konservatorskolen, adresse Esplanaden 34, København K, kl.9.30.

Afdelingsleder H.P. Pedersen m.fl. lærare vil demonstrere undervisningen i papirteknologi på skolens grafiske linie.

Lunch på skolen (fri).

Selskabet tager sent på eftermiddagen toget til Odense. Rejsetid ca.2 timer. Samlet middag kan indtages på Storebælt.

Indkvartering på hotel i Odense.

Kl.19.30 besøg på Museet for fotokunst med omvisning på udstilling om ældste fotografier på papir.

Lørdag 10.juni

Kl.9.30 besøg på Danmarks grafiske museum, hvor der bl.a. er særudstilling om danske pengesedler fra 1790 til 1945. Desuden er der en arbejdende papirbøtte fra Silkeborg papirfabrik.

Derefter besøg på Dalum papirfabrik med forevisning spe-

cielt om arbejdet med at indpasse brugen af stråcellulose også i finere papirsorter.

Kl.15 samlet transport til Rudkøbing og færge til Strynø, som er en lille ø i det sydfynske øhav mellem Langeland og Ærø.

Indkvartering på Strynø, hvor kroen er indrettet i en gammel smedie.

Aften: Festmiddag på kroen og medlemsmøde. Foredrag af kunstneren Ann Vilsbøl med lysbilleder fra hendes studieture i Asien. Der vil også være lejlighed til indlæg fra foreningens medlemmer.

Søndag 11.juni

Besøg hos Ann Vilsbøl, som bor på Strynø og som har opbygget sin egen papirmølle efter japansk forbillede. Ann Vilsbøl har i flere år eksperimenteret med forskellige papirmasser for at opnå kunstneriske værdier. Hun har holdt flere udstillinger og underviser i papirfremstilling.

Der vil blive arrangereret fælles lunch og være lejlighed til rundtur på øen.

Afslutning af NPH-11.

Der vil være fælles rejse tilbage til København for dem der ønsker det.

Priser:

Jernbaneturen til Odense og retur til København vil som gruppebillet koste ca. 120-150 kr., afhængig af gruppens størrelse. Transporten Odense - Strynø vil koste 50-60 kr. med offentlig bus. For at spare tid og kræfter vil vi nok leje vores egen bus. Statsbanerne giver yderligere rabat

for deltagere over 65 år. NB! Turen kan også gøres i egen bil.

Hotel: I Odense kan vi bo på hotel Windsor til kr. 425 for et enkelt værelse og kr. 625 for dobbeltvær., eller på hotel Ansgar på hhv. kr. 360 og kr. 510. Begge hoteller ligger tæt ved Brandts Klædefabrik i hvis bygning de to museer er indrettet.

TILMELDING

(bedes sendt til Ebba Waaben, Åmosebakken 8, DK-2830 Virum, Danmark inden 1. marts 1989):

Deltager, antal personer_____
Ønsker grupperejse i Danmark _____
Hotel Windsor, enkelt værelse____, dobbelt værelse_____
Hotel Ansgar, enkelt værelse____, dobbelt værelse_____

....
dato underskrift

.....
adresse

MILJÖVÄNLIGT SÄLJER I SVERIGE

ICA-handlarna gick i maj 1988 ut med följande miljövänliga produkter. Klorfria markeras med * och klorsnåla är övriga. Med klorsnåla menas att de innehåller högst 25% klorblekta fibrer, eller - beträffande returpapper - högst 35% klorblekta fibrer.

Hushållspapper

EDET/MÖLNLYCKE
Torky Miljö*
Dubbelköks
Edet köks
Bino
Edet extra hushåll
Torky hushållspapper

HOLMEN HYGIENE
Köksrullen
Sparex hushålls
Dubbelköks
Ekonomitork
Lambi hushållspapper
Gourmet hushållspapper
Mamselle hushållspapper

STRALI
Strali köks mönstrat

MUNKSJÖ
Munksjö naturliga

Toalettpapper

EDET/MÖLNLYCKE
Edet dubbelkräpp
Edet kräpp
Edet extra toalett
Bino toalett

HOLMEN HYGIENE
Modo Max ekonomi
Dubbeltoa
Toarullen
Sparex
Lambi
Pastell

STRALI
Mjuktoa

MUNKSJÖ
Munksjö naturliga

Blöjor

MÖLNLYCKE
Krabat*
Lenina T*
Kompis T*
Libero*

HOLMEN HYGIENE
Rustibuss*
Vivette*
Princess*
Babykini*
Bambino H-blöja*
Storken T-blöja*

WIBERGS INDUSTRIER
Rapid*

MALÅ BLÖJFABRIKANT
Malåblöjan*

PROCTER & GAMBLE
Ultra Pampers

Dambindor

MÖLNLYCKE
Libresse anatomic*
Libresse extra*
Libresse mini*
Libresse normal*
Libresse solo*
Mimosept minibinda*
Mimosept normalbinda*
Reform*
Mimosept maxi*

HOLMEN HYGIENE
Famita normalbinda*
Famita diskret*
Famita minibinda*
Famita nattbinda*
Sanisept*
Vivette*

Trosskydd

MÖLNLYCKE
Libresse*
Mimosept*
Reform*

HOLMEN HYGIENE
Famita*
Vivette*

Kaffefilter

FINESS
Kaffefilter, bruna*

Engångstallrikar

FINESS
Tallrikar

DUNI
Tallrikar

Servetter

FINESS
Servett Buffé
Servett vit + mönstrad
Risservett

Bordsdukar

FINESS
Vit på rulle
Dukar i ark. sort. färger

Påsar

STENQVIST
Räkpåsar
Fryspåsar

Pappersnäsdukar

FINESS
Vit 3-skikt
Färgade

Våtservetter

GRUMME
Freshett

Kort och brevpapper

LJUNGDAHLS
Miljö grå

Skriv/ritblock

ESSELTE
Skrivblock Moln

LJUNGDAHLS
Panda blockserie
Kollegieblock Miljö Grå

Kuvert

ESSELTE
Diverse bruna

LJUNGDAHLS
Miljö Brun
Miljö Grå
Vissa bruna kuvert*

INNEHÅLL

1 Kurt K Karlsson 1907-1988
2 Edo Loeber 1902-1988
4 Tidaholmsgrafiker startar handpappersbruk. Av Bo Rudin
5 Papperskonservering i löpande bana. Av Bo Rudin
11 IPH-kongress i Storbritannia. Av Gunnar Christie Wasberg
13 Hur gick det med inventeringen av pappersformar i Sverige? Av Jan Olof Rudén
14 Gerardy-samlingen til Haag
15 NPH-11 i Danmark. Inbjudan och anmälan
18 Miljövänligt säljer i Sverige